

MIRKO RAGUŽ

PUČKE ŠKOLE U SENJSKOM PODGORJU

Mirko Raguž
Osnovna škola "S. S. Kranjčević"
HR 53270 Senj

UDK:373.3/.4(497.5 Podgorje)
Stručni članak
Ur.: 1995-04-28

U prilogu autor opisuje potrebu za otvaranjem škola u Gornjem Starigradu, Gornjoj Prizni, Donjoj Kladi, Dundović Podu, Grabarju i Dušikravi. Pa iako je u tim selima stoljećima donekle gospodarilo siromaštvo, škole su se desetljećima bez prekida održavale a učitelji su okupljali djecu i učili ih osnovnoj pismenosti. U tome im je velika zasluga, jer su se u uvjetima gotovo ispod ljudskog dostojanstva znali održati i uporno provoditi općedruštvenu i obrazovnu zadaću. I to je taj paradoks, nikad dovoljno jasan niti dovoljno izražen, da je cijeli ovaj kraj na čelu sa Senjom imao vodeću intelektualnu ulogu u povijesti hrvatskog školstva. Ovaj članak prilog je boljem upoznavanju spomenutih škola, koje su zaboravljene ubrzo nakon što su zatvorene.

Dok je prva polovica 19. st. bila obilježena sjajnim usponom u kulturnom i gospodarskom pogledu, njegova druga polovica obilježena je opadanjem te moći i sve vidnijim osiromašenjem cjelokupnoga društvenog života. Pa ipak, unatoč takvu stanju, interes za školstvo i dalje je vrlo jak. Još godine 1872. u Senju se otvara četvrti razred djevojačke učionice,¹ a 1879. Gradsko poglavarstvo u Senju donosi odluku da se 1. rujna te godine otpočne graditi nova školska zgrada sredstvima iz gradskog proračuna.² I obrtništvo u Senju nalazi svoj interes u školovanju mladih, pa tako na zamolbu trgovačko-obrtničke

¹ Vidi toč. 3, 39. zapisnika od 16. listopada 1872., Zapisnik sjednice Gradskog zastupstva Senja od 1872. Gradski muzej Senj.

² Zapisnik sjednice Zastupstva slobodnog kraljevskog grada Senja od 7. kolovoza 1879. Gradski muzej Senj.

komore iz Senja Kraljevsko-zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove, dopušta da se u Senju osnuje naukovni tečaj za obrtničku i trgovačku mladež. Rješenjem od 12. 11. 1883. br. 34945 odobrava se predloženi statut tog tečaja, kome je bila zadaća da promiče i unapređuje teorijsku naukovnu naobrazbu trgovačke i obrtničke mladeži.³ Zemaljska je vlada taj naukovni tečaj subvencionirala sve do godine 1896. kada je u Senju otvorena šegrtska škola.⁴

Sve te navedene činjenice o interesu Senjana za školstvo idu opet u prilog tvrdnji gradonačelnika grada Senja D. Accurtija: "Utemeljenjem gimnazije, koju je bio blagopokojni i u srce naroda duboko upisani senjski dobrotvor i biskup M. Ožegović u poznije vrijeme nadopunio svojim konviktom, ustrojem biskupskog sjemeništa, bivšom nautičkom školom, bivšom trgovačkom školom, dala se bila gradu Senju misija intelektualnog uzgoja i naobrazbe."⁵

U samome gradu Senju školstvo je u povoljnijem položaju nego što je u njegovim udaljenim ili susjednim selima, unatoč spomenutom teškom gospodarskom stanju. Međutim, školski zakoni doneseni godine 1874. i 1888. znatnije mijenjaju opće školske prilike i u senjskoj oklici. Drugim školskim zakonom od 31. listopada 1888. o uređenju pučke nastave i obrazovnja pučkih učitelja u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji propisuje se između ostalog i to da "u svakom mjestu, gdje ima barem 40 djece, školu je polaziti obveza, mora se osnovati obća pučka škola."⁶ A kako je u to doba na cijelom senjskom području djelovalo samo šest pučkih škola (u Senju, Sv. Jurju, Jablancu, Krasnu, Krivom Putu i Vratniku) sva djeca iz udaljenih sela i zaselaka nisu mogla biti obuhvaćena temeljnom naobrazbom. Potreba za otvaranjem škola u udaljenim mjestima osjećala se to više što je senjski kraj imao određenu i poznatu školsku tradiciju. Poštujući spomenuti zakon o uređenju pučke nastave, već godine 1894. mještani uz pomoć mjerodavnih školskih vlasti otvaraju školu u Lukovu, a 1900. i u Starigradu.⁷ A kako je s kraja 19. i početkom 20. st. u cijeloj Hrvatskoj učinjeno mnogo u području prosvjetne politike i na otvaranju novih škola,⁸ ni senjski kraj nije u tome zaostajao. Godine 1903. otvorene su škole u Senjskoj Dragi i Alanu, a godinu dana kasnije i u Oltarima iznad Sv. Jurja. U Prizni je škola otvorena godine 1908. Da bismo bolje upoznali neke škole iz

³ A. CUVAJ, *Grada za povijest školstva*, 7, 101-102, 155.

⁴ A. CUVAJ, nav. dj., 101-102.

⁵ Zapisnik Gradskog zastupstva u Senju od 9. svibnja 1889. Pismohrana Osnovne škole S. S. Kranjčevića u Senju.

⁶ A. CUVAJ, nav. dj., 697, čl. 23.

⁷ Senjski zbornik, 17, 291-299. i Senjski zbornik, 21, 315-320.

⁸ Charles JELAVICH, *Južnoslavenski nacionalizmi*, Školska knjiga, 1992, 56-58.

toga doba, a i kasnije, prikupili smo preostalu i nepotpunu školsku dokumentaciju, o kojoj govorimo u ovom članku.

U Senjskom zborniku 21 prikazali smo školu u Gornjem Starigradu od 1945. godine pa sve do njezina zatvaranja 1967. Ovdje ćemo iznijeti dosad nepoznate činjenice od početka rada te škole u Donjem Starigradu, iako se nigdje izrijeком u školskoj dokumentaciji ne spominje "Gornj" ili "Donji", već samo Starigrad. Ta škola u Starigradu primala je djecu iz naselja Bralići, Devčići, Ivanča, Modrići, Rogići, a vjerojatno su djeca iz još nekih naselja dolazila u školu po želji svojih roditelja. Ni sva djeca iz spomenutih škola u bližim selima i zaselcima nisu polazila školu iako ih je na to obvezivao zakon, jer je gotovo uvijek broj djece koja su trebala pohađati školu bio veći od broja novoupisanih, a gotovo svaka škola bilježi teškoće u svome svakodnevnome radu zbog neredovitog pohađanja nastave.

U Imeniku (matica) za niže pučke škole u Starigradu među podacima o otpuštenoj djeci od 1. rujna godine 1900. stoji na prvoj stranici pod rednim brojem 1: "Učenik Mijo Babić završio treći razred na temelju *privatnog* (istaknuo M. R.) poučavanja i provedenog ispita." Dakle, taj učenik nije upisan u prvi razred, iako je škola u tom mjestu tek otvorena. Te godine upisana su još četiri učenika: Ivan Devčić, Ivan Dragičević, Božo Grbac i Martin Legac, koji su otpušteni godine 1905. Redni brojevi u Imeniku prepravljani su crvenom olovkom i ubilježena je druga godina, pa to donekle zbunjuje i izaziva određene nedoumice pri utvrđivanju točnih podataka. Pod rubrikom godine kad je učenik polazio školu ubilježene su neke druge godine, što upućuje na zaključak da su ti učenici prije polazili školu negdje drugdje (najbliže im je bila u Lukovu), a ovdje u Starigradu nastavljali i završavali pučku naobrazbu.

Kako je u školi glavni imenik ili glavna knjiga temeljni dokument, i ova starigradska glavna knjiga morala bi biti pouzdana, ali na žalost nije. Zapravo, nema svih podataka relevantnih za upis djece u školu. Tako je npr. odmah na prvoj stranici ispravljeno da je školska godina počela s godinom 1904., pa tako redom. Školske godine 1914./15. upisan je samo jedan učenik, i to Luka Dragičević, pod rednim brojem 1/328. Broj 1 je tekući broj, a broj 328 je broj glavnog imenika. To upućuje da je taj učenik upisan prije u neku drugu knjigu. Na temelju tih činjenica može se zaključiti da je ova jedina sačuvana temeljna knjiga vrlo površna i nepotpuna. U sredini Imenika istrgnuto je nekoliko listova, a pri kraju same knjige vođena je evidencija pismenih dopisa koje je školi uputio Kotarski narodni odbor 31. kolovoza 1945. Bilježile su se npr. naplate takse, obavijesti o dječjem tjednu, vjeronauku kao predmetu u osnovnoj školi, suzbijanju pjegevacca itd. I tako sve do sredine kolovoza 1946.

Prvi učitelj bio je Josip Gračan. Iza njega dolazi Danica Petrović koja je radila u Lukovu.⁹ Škola je radila bez prekida, iako je za Prvoga svjetskog rata bilo dosta siromaštva, gladi i stradanja u cijelom ovom području podno Velebita. U spomenutu knjigu upisana su od 1914. do 1918. godine svega dva učenika. Razdoblje od 1909. pa do 1912. nije uopće evidentirano u Imeniku, a kako drugih dokumenata nema, postoje dvojbe oko toga je li u to doba škola uopće radila. Do učitelja se teško dolazilo pa su se na senjskom području škole povremeno zatvarale.

Godine 1909. škola u Starigradu imala je 13 polaznika, a te godine učiteljica Danica Petrović radi u Lukovu. Sljedeće školske godine nema zabilježenih podataka o polaznicima, ali u Lukovu se redovito održava nastava. Sve do 1941. brojno stanje učenika u Imeniku je nepotpuno i podaci su manjkavi, odnosno neke su rubrike potpuno prazne. Budući da je u blizini u Lukovu pučka škola djelovala bez prekida, moguće je da je i ova u Starigradu imala sličnu sudbinu. Kada je završio Drugi svjetski rat, njezin je rad nastavljen u Gornjem Starigradu.

Treba istaknuti činjenicu da je starigradska škola poput mnogih drugih u ono doba postupno prerastala nakon Drugoga svjetskog rata u osmorazrednu školu koja je okupljala i do 60 učenika godišnje. Osmorazrednom je školom postala godine 1957., a samo nakon dvije godine, odnosno 1959., bila je nestručno osmišljenom školskom reorganizacijom gotovo uništena. Naime, 1959. stariji razredi sele iz Starigrada u Sv. Juraj pa tako umjesto 42 učenika ostaje u nižim razredima svega 19.¹⁰ To je konačan kraj ove škole koja se zatvorila godine 1967. Je li to bio i tragičan početak snažnijeg raseljavanja senjskog Podgorja, ostaje zasad otvoreno pitanje.

Godine 1908. otvorena je škola u Prizni. Nju su polazili učenici iz Prizne i brojnih okolnih naselja sve do Karaule. Školska zgrada izgrađena je isključivo za potrebe škole (vidi sliku) na krševitom području do koje se teško dolazilo pješice. Za mnoge druge zgrade gdje su škole djelovale, nemamo sačuvanih dokumenata i o njima malo znamo, gotovo ništa. Takve su škole u Donjoj Kladi, Baričević Podu i Dušikravi. O ovoj u Prizni ne znamo gotovo ništa sve do 1946. Kao i sve druge škole na ovom području, i u Prizni se škola razvijala od male četverorazredne pučke škole sve do osmorazredne osnovne škole, uključujući godišnje i do 70 učenika u sve razrede, ali je doživjela pad onom spomenutom

⁹ Vidi Spomenicu Pučke škole u Lukovu i Imenik (matica) za niže pučke škole u Starigradu otpuštene djece od 1. rujna 1900. Pismohrana Osnovne škole S. S. Kranjčevića u Senju.

¹⁰ Prvom reorganizacijom mreže osnovnih škola na području Općine Senj zadan je snažan udarac daljnjem jačanju i razvoju senjskoga pučkog školstva.

reorganizacijom iz godine 1959., kada se stariji razredi sele u središnju Osnovnu školu u Jablanac.¹¹

Između dva rata, godine 1929. u Donjoj Kladi mještani otvaraju školu. Sve što imamo sačuvano o radu te škole jest Glavni imenik učenika, koji je necjelovit. Naime, listovi su bez reda istrgani, popisi godina upisa djece neusklađeni prema rubrikama, godišta bez potpisa učitelja, tako da je vrlo teško vjerodostojno rekonstruirati razvoj i djelovanje te škole. Od početka godine 1929. pa sve do 1949. u Glavnom imeniku upisano je 212 učenika. Ne možemo tvrditi da je te godine zatvorena škola jer o tome nemamo pismenog traga. Ni općinska pismohrana ne raspolaže bilo kakvim dokumentima o toj školi.

Glavni imenik učenika škole u Baričević Podu ima popis učenika od 1946. pa do 1959. U popisu ove knjige je 81 učenik s pet učitelja koji su radili na toj školi. Druge školske dokumentacije nema.

I u Dušikravi je djelovala pučka škola od 1947. pa sve do 1961. ili 1962. godine. To je podatak prema Glavnom imeniku. U njegovu je popisu 110 učenika s nekoliko učitelja (vidi popis učitelja). Spomenuti imenici čuvaju se u školskoj pismohrani i svi su izgledi da je to jedina sačuvana dokumentacija o tim školama. Mnogi učitelji koji su radili u tim malim podgorskim školama nakon svoga odlaska iza sebe nisu ostavljali nikakve pisane tragove. Ali, i to je značajno što smo naveli, jer smo ipak, usprkos svemu, tako sačuvali uspomene na njih, na jedno vrijeme i na njihovo prosvjetno djelovanje.¹²

Senj je u 18. i 19. stoljeću imao tradicionalnu i bogatu intelektualnu misiju, a na cijelom senjskom području školstvo se u 20. stoljeću širi i razvija još jače. Otvaraju se škole, iako za to ima najčešće samo dobre volje i učenika. Drugo ništa. Malo se vodila briga (ili se uopće nije vodila) o materijalnim uvjetima djelovanja mnogih škola, a zatajila je i kasnije skrb o standardu učitelja koji je katkad bio ispod ljudskog dostojanstva. To je utjecalo na kratke zastoje u radu i djelovanju škola, posebice onih manjih, s malim brojem đaka, ili takvih koje su bile u blizini većih škola. Često su glad i bijeda tjerovali učitelje s ovih područja u neka druga mjesta. Nastava bi se održavala u običnim malo ovecim seoskim sobama sa skromnim nastavnim pomagalicama, a pisani je papir u školama bio prava rijetkost. Brojna su se izvješća pisala na poleđini dobivenih dokumenata ili dopisa nadležnih školskih tijela. Pa ipak, škole o kojima

¹¹ Vidi Glavni imenik Osnovne škole u Prizni od 15. rujna 1946. Pismohrana Osnovne škole S. S. Kranjčevića u Senju.

¹² Tablični pregledi učenika i učitelja bacaju nešto više svjetla na nedostatak dokumentacijske građe ovih škola.

govorimo bile su svjedočanstva iskre života i pisane riječi u tim selima, koju je zatvaranje tih škola gotovo zauvijek prekinulo.

UČITELJI KOJI SU RADILI U STARIGRADU (1900.-1941.)

IME I PREZIME	od	do	IME I PREZIME	od	do
1. JOSIPA GRAČAN	1900.	1909.	6. ZVONKO MILAN	1929.	1933.
2. DANICA PETROVIĆ	1909.	1922.	7. KREŠIMIR MATANOVIĆ	1933.	1937.
3. P. KAFLANIĆ	1922.	1923.	8. ADOLF FILKOVIĆ	1937.	1938.
4. MIHAELA NOŽIĆ	1923.	1928.	9. MATE TRINAESTIĆ	1938.	1941.
5. SILVIJE MILJEVIĆ	1928.	1929.	10. LUCIJA PALLJAN	1941.	-

UČITELJI KOJI SU RADILI U DONJOJ KLADI (1929.-1949.)

IME I PREZIME	od	do	IME I PREZIME	od	do
1. FRANJO OŽANIĆ	1929.	1936.	3. MATIJA ŠTOKIĆ	1941.	1948.
2. ANKA PAVELIĆ	1936.	1941.	4. TOMO FUTAČ	1948.	1949.

Sl. 1. Osnovna škola u Donjoj Kladi

UČITELJI KOJI SU RADILI U BARIČEVIĆ PODU (1946.-1954.)

IME I PREZIME	od	do	IME I PREZIME	od	do
1. RUŽA MARKUŠIĆ	1946.	1948.	3. MARIJA PERAKOVIĆ	1951.	1954.
2. STJEPAN MRŠIĆ	1948.	1951.			

UČITELJI KOJI SU RADILI U PRIZNI (1946.-1977.)*

IME I PREZIME	od	do	IME I PREZIME	od	do
1. URŠULA DRAGOVIĆ	1946.	1948.	9. BRANKO ŠPALJ	1957.	1960.
2. FRANJO FILIČIĆ	1947.	1948.	10. MILAN HRVOJ	1957.	1959.
3. MARIJA GAŠPAROVIĆ	1948.	1952.	11. JOSIP LOPAC	1957.	1958.
4. ZLATA STANIĆ	1950.	1953.	12. JOSIPA STARČEVIĆ	1957.	1965.
5. MARICA MARINAC	1953.	1955.	13. DRAGICA ROC	1958.	1959.
6. NEVENKA PAVELIĆ	1955.	1957.	14. Z. GREČEVIĆ	1961.	1963.
7. MILAN BABIĆ	1955.	1956.	15. DRAGICA MARTULAŠ	1965.	1969.
8. JOSIPA SOMEK	1956.	1957.	16. ANA MARAS	1969.	1977.

UČITELJI KOJI SU RADILI U DUŠIKRAVI (1947.-1962.)

IME I PREZIME	od	do	IME I PREZIME	od	do
1. MATE MRŠIĆ	1947.	1951.	6. ANKICA LJEŠKO	1955.	1957.
2. VLADIMIR JURČENKO	1951.	1952.	7. A. JUŠIĆ	1957.	1958.
3. MARICA MARINAC	1952.	1953.	8.		
4. MATE KOVAČEVIĆ	1953.	1954.	9. DOROTEA (?)	1961.	1962.
5. BORIS OŽURA	1954.	1955.			

* Napomena: Pučka škola u Prizni nekoliko je puta mijenjala naziv. Najprije se zvala *Narodna škola u Prizni*, zatim *Šestogodišnja škola u Prizni* i poslije *Osmogodišnja škola*, a na kraju imala je naziv *Područna škola Prizna*.

BROJNO STANJE UČENIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI BARIĆEVIĆ POD
(1946.-1959.)**

Šk. god.	I	II	III	IV	V	SVEGA	Šk. god.	I	II	III	IV	V	SVEGA
1946./47.	21	2	4	2	-	29	1953./54.	3	-	9	4	-	16
1947./48.	4	17	2	3	-	26	1954./55.	3	3	4	6	8	24
1948./49.	7	9	15	2	-	33	1955./56.	5	2	2	3	5	17
1949./50.	3	7	8	13	-	31	1956./57.	5	5	3	3	8	24
1950./51.	5	4	7	8	-	24	1957./58.	1	3	4	3	-	11
1951./52.	6	4	5	7	6	28	1958./59.	1	3	3	5	-	12
1952./53.	-	7	2	5	-	14							

BROJNO STANJE UČENIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI U STARIGRADU
(1900.-1945.)***

Šk. god.	I	II	III	IV	UKUPNO	Šk. god.	I	II	III	IV	UKUPNO
1900./01.	5	-	-	-	5	1922./23.	-	-	-	-	-
1901./02.	10	14	2	-	26	1923./24.	-	-	-	-	-
1902./03.	-	9	6	12	27	1924./25.	-	1	2	1	4
1903./04.	1	3	7	9	20	1925./26.	-	-	-	-	-
1904./05.	-	-	-	-	-	1926./27.	3	-	-	-	3
1905./06.	5	1	-	3	9	1927./28.	-	-	-	-	-
1906./07.	2	2	1	4	9	1928./29.	2	-	-	-	2
1907./08.	2	2	4	1	9	1929./30.	-	-	-	-	-
1908./09.	-	1	6	6	13	1930./31.	2	-	-	-	2
1909./10.	-	-	-	-	-	1931./32.	10	-	-	-	10
1910./11.	-	-	-	-	-	1932./33.	2	-	-	-	2
1911./12.	-	-	-	-	-	1933./34.	4	-	-	-	4
1912./13.	1	-	3	8	12	1934./35.	1	-	-	-	1
1913./14.	-	1	-	5	6	1935./36.	8	-	-	-	8
1914./15.	-	-	3	4	7	1936./37.	2	2	-	-	4
1915./16.	-	3	4	13	20	1937./38.	-	-	-	-	-
1916./17.	2	1	2	6	11	1938./39.	-	-	-	-	-
1917./18.	-	-	-	-	-	1939./40.	-	-	-	-	-
1918./19.	1	3	5	5	14	1940./41.	7	10	8	9	34
1919./20.	-	-	-	-	-	1941./42.	13	-	7	8	28
1920./21.	-	1	4	-	5	1942./43.	-	-	-	-	-
1921./22.	2	-	-	-	2	1943./44.	-	-	-	-	-

** U nekim školskim dokumentima ova škola bilježena je pod imenom *Osnovna škola u Grabarju*.

*** Napomena: Prazna su polja ostala zbog nepotpunih podataka, ali i praznina u Glavnom imeniku. Školske godine 1929./30. u Imeniku je upisano 36 učenika. Neki od njih pripadaju D. Kladi, a neki prelaze u Lukovo, odnosno Senj. Neko vrijeme između dva rata škola je imala službeni naziv *Državna osnovna škola u Starigradu*.

Sl. 2. Učitelj Milan Babić s učenicima ispred škole u Gornjoj Prizni šk. god. 1955-56.

Sl. 3. Osnovna škola u Gornjoj Prizni godine 1956.

OSMOGODIŠNJA ŠKOLA U PRIZNI (1949.-1972.)

ŠK. GOD.	I	II	III	IV	V	VI	VII	UKUPNO
1949./50.	13	24	14	25	17	-	-	73
1950./51.	-	-	-	-	-	-	-	-
1951./52.	-	-	-	-	-	-	-	-
1952./53.	10	6	5	11	-	-	-	32
1953./54.	9	9						
1954./55.	14	7	10	6	5	-	-	42
1955./56.	11	12	8	2	8	-	-	41
1956./57.	12	11	12	8	7	-	-	50
1957./58.					8	7	-	
1958./59.	11	12		10	15	10	-	
1959./60.	4	12	11	14	7	16	4	68
1960./61.	5	4	11	14	-	-	-	34
1961./62.	6	5	4	10	-	-	-	25
1962./63.	3	6	5	4	-	-	-	18
1963./64.	7	3	6	6	-	-	-	22
1964./65.	1	7	3	6	-	-	-	17
1965./66.	6	1	7	4	-	-	-	18
1966./67.	4	5	1	7	-	-	-	17
1967./68.	6	4	5	1	-	-	-	16
1968./69.	3	3	2	2	-	-	-	10
1969./70.	2	5	6	3	-	-	-	16
1970./71.	3	2	5	6	-	-	-	16
1971./72.	2	2	2	5	-	-	-	11

VOLKSSCHULEN IM SENJER PODGORJE (SENJER VORGEBIRGE)

Zusammenfassung

In diesem Artikel beschreibt der Autor das Bedürfnis nach den Schulen in Starigrad, Gornja Prizna, Donja Klada, Dundović Pod, Grabarje und Dušikrava. Obwohl in diesen Schulen die Armut Jahrhundertlang herrschte, wurde der Unterricht ununterbrochen gehalten; die Lehrer versammelten die Kinder, und lehrten sie der Schreibfertigkeit. Sie haben große Verdienste, da sie unter schweren Umständen, oft unter der Menschenwürde, ausgeharrt haben. Ihre Tätigkeit ist deswegen für die kroatische Schulgeschichte bedeutend und wertvoll.